Oponentský posudek na magisterskou diplomovou práci

Bc. Iva Vávrová

ROLE TLUMOČNÍKA V KOMUNIKAČNÍ SITUACI A JEJÍ EXPLICITNÍ PROJEVY

(The Interpreter´s Role in Communication and Its Explicit Manifestations)

UK FF ÚTRL Praha, září 2019

Diplomová práce Ivy Vávrové má charakter teoreticko-empirické studie a zaměřuje se na explicitní projevy role tlumočníka v konsekutivně tlumočených debatách po projekcích filmů na filmovém festivalu *Jeden svět*. Diplomantka zde využívá i poznatků a znalostí ze svého druhého studovaného oboru – obecné lingvistiky – a vzniká takto zajímavá interdisciplinární studie. Předmětem zkoumání diplomové práce jsou jednotlivé projevy interakcí / rolí / činností / práce s tváří / a norem, které tlumočníci uplatňují v kontaktu s posluchači tlumočení a/nebo s řečníkem, a které probíhají ve společném fyzickém prostoru.

Diplomová práce (DP) má 113 stránek (+33 stran Příloh – přepisy tří případových studií) a je rozdělena, kromě Úvodu a Závěru, do pěti hlavních kapitol a řady podkapitol a oddílů.

Diplomantka v *Úvodu* (s. 8-9) stručně avšak ambiciózně uvádí, čím se bude ve své DP zabývat. Podívejme se tedy, zda a jak se jí její záměr podařil. V teoretické části nedříve zasazuje svoji práci do kontextu dialogického tlumočení (s. 10-12) a zmiňuje hlavní publikace a zdroje, které se dialogickému tlumočení věnují obecně (zejména C. Wadensjö, ale i další autoři) ale například i v médiích s účastí publika, a podrobněji pak uvádí dizertační práci Evy Číslerové, jež byla obhájena v roce 2011 na Ústavu translatologie a jež je zaměřená na právě na tlumočení debat na filmových festivalech. Práce Číslerové je pro diplomantku inspirativní i dále v DP a to v mnoha ohledech (viz např. 2.2. *Tlumočení na filmových festivalech*). V kapitole 3. (s. 15-30) diplomantka popisuje a definuje teoretický aparát, který bude využívat v empirické části pro analýzu tlumočených debat. Je to zejména koncept role, kde vychází, stejně jako většina badatelů zkoumajících průběh tlumočených interakcí – z prací sociolingvisty E. Goffmana a opětovně z C. Wadensjöová, která Goffmanovu teorii rolí přizpůsobuje vhodněji pro oblast tlumočení. Charakterizuje roli tlumočníka z různých úhlů pohledu (role z hlediska viditelnosti a role jako činnost) a odvolává se i zde na řadu autorů a zdrojů např. Straniero Sergio, Pöchhacker, Angelleliová, Holkupová atd.). Důležité místo má pragmatický koncept tváře, který diplomantka rovněž následně využívá při své analýze tlumočených debat. Klasicky definuje a dělí vnímání tváře na negativní a pozitivní a s pomocí řady autorů a publikací ukazuje, jaké strategie zvolit, aby nebylo vnímání tváře ohroženo, respektive, aby byla zajištěna ochrana tváře. Práce s tváří je oblíbeným tématem právě i ve výzkumu tlumočení. Je trochu škoda, že diplomantka nezmínila, ani neuvedla alespoň v bibliografii, že na téma tváře byla na ÚTRL v roce 2015 také již obhájena DP (Jana Richterová: *Strategie ochrany tváře tlumočníka*). Dále se I. Vávrová věnuje jazykovému managementu, který je ve výzkumu tlumočení zatím méně využíván. Jedná se zde především o orientaci na normy a očekávání, práci s odchylkami a opravami (s. 24-27). Poslední koncept, který v této kapitole diplomantka definuje, aby jej mohla využít v empirické části DP, je konverzační analýza (s. 28-30), která si všímá zejména toho, jakým způsobem si jednotliví mluvčí dávají prostor a zajišťují systematické fungování konverzace, a jak se střídají repliky. Můžeme konstatovat, že zde velmi vhodně uplatňuje své znalosti z druhého studovaného oboru.

Asi jsem však kapitolu 3. (*Teoretický aparát)* nečetla dostatečně pozorně, ale výzkumné otázky, jež zde diplomantka slibuje představit, zůstaly zřejmě poněkud implicitní (s. 15)? Respektive je najdeme asi až na s. 36 a 37, tj. ve 4. kapitole? Mohla by to být tedy otázka do diskuze během obhajoby.

Čtvrtá kapitola (s. 31-44) popisuje metodologii a povahu vlastního výzkumu diplomantky a jeho zasazení do kontextu filmového festivalu *Jeden svět*. Cílem empirické části DP je totiž na několika případových studiích (tlumočení debat hosta/delegace k filmu, moderátora a diváků po projekci filmu) *poskytnout přehled nejrelevantnějších interakcí explicitně zdůrazňujících roli tlumočníka a analyzovat je z pohledu práce s tváří a jazykového managementu. V kombinaci s rozhovory s tlumočnicemi, jejichž tlumočení debaty bylo nahráváno, by pak měl tento výzkum poskytnout přehled o tom, jakým způsobem účastníci interakce vnímají a utváří roli tlumočníka, jak řeší problémy a situace vzniklé v průběhu tlumočení a ohrožující jejich tvář a jak na takové problémy sami nahlížejí* (s. 31). Diplomantka rovněž formuluje hypotézy, na něž bude hledat odpověď a jež vycházejí z teoretické části DP (role, tvář, normy). Základem je kvalitativní etnometodologický výzkum (s.39). Diplomantka popisuje, jaký byl průběh nahrávání, výběr nahrávek i tlumočnic, jaká byla struktura následného rozhovoru s těmito tlumočnicemi (s. 41), jak probíhal přepis a anonymizace nahrávek i těchto polostrukturovaných rozhovorů. V 5. kapitole (*Případové studie* s. 45-86) najdeme velmi podrobnou, kvalitně provedenou a popsanou analýzu tří nahrávek tlumočených debat vždy s několika konkrétními ukázkami (6-7) relevantních míst, kde dochází k zjevnému projevu role (např. *role neutrálního komunikačního kanálu či samostatného účastníka interakce*), normy (např. *zabírej co nejméně prostoru v debatě*), nebo třeba kompenzace ohrožení tváře (díky *koordinaci komunikace)* atd. Každá z těchto debat probíhala za odlišných podmínek (moderátor mluví česky či anglicky, diváci kladou otázky v češtině či angličtině, host je rodilý či nerodilý mluvčí, sál je velký či komorní apod.). Bylo by jistě zajímavé srovnat nejen výkon tří různých tlumočnic, ale i výkon stejné tlumočnice v podobně odlišných situacích, jako tyto tři nahrávky, ale chápu, že by to bylo nad rámec rozsahu DP. Rovněž by bylo užitečné (ač je výzkum předkládán jako kvalitativní), kvantifikovat množství typů použitých rolí, norem, tváří apod. vždy v celé nahrávce tlumočené debaty a ne ilustrovat na uvedených několika ukázkách. Anebo jsou to všechny případy? Je možné na to zkusit odpovědět v průběhu obhajoby? Diplomantka se hájí nutností anonymity účastníků nahrávek, ale jistě svou úlohu zde sehrávají i gesta, proxemika a další nástroje neverbální komunikace.

Přínosná, podrobná a čtivá je pak 6. kapitola – *Diskuze* (s. 87-102), kde se diplomantka zaměřila na vyhodnocení a srovnání výsledků jednotlivých případových studií. Vávrová zde postupuje v opačném pořadí než v teoretické kapitole, začíná analýzou jazykového managementu a práce s normami a očekáváními, následně se věnuje práci s tváří a teprve na závěr přechází k otázce rolí. Ukázalo se, že jednou z nejvýraznějších norem byla norma *zabírej co nejméně prostoru,* druhou silnou normou, se kterou tlumočnice zjevně pracovaly, je norma *buď aktivní účastník komunikace*. Norma *maximální přenos informací* se dostala někdy do konkurence právě s normou *zabírej co nejméně prostoru.* Diplomantka rovněž zvažuje ideální sekvenční strukturu debaty a očekávání navázaná na práci s tváří. Koncept práce s tváří se ukázal být na základě analýzy reálných situací jako nejzásadnější motivátor velké části jazykového chování, který je nejen normami ovlivňován, ale i je sám utváří (s 91). Prokázalo se, že prvním typem práce s tváří je práce s tváří klienta (host, moderátor, divák). V rámci analýzy rolí se nejvýrazněji projevovala role *koordinátora komunikace*, a to relativně implicitním řízením střídání rolí, například pomocí překryvů. Tyto skutečnosti mohou jistě být užitečné i pro další tlumočníky, kteří pracují či budou pracovat na festivalu v budoucnu.

K formální stránce DP nemám žádné větší výhrady či komentáře, pouze mne zarazilo, že u ženských cizích jmen je v textu přechýleno pouze jméno Danica Seleskovitchová (s. 10), všechna ostatní ženská cizí jména zůstala nepřechýlena. Občas se vyskytují drobnější formulační nedostatky, překlepy či pravopisné nedostatky (vyznačeno přímo v textu v tištěném exempláři DP: s. 103, 101, 97, 94, 91, 90, 73, 61, 59, 41, 40, 25).

Práce Ivy Vávrové splňuje všechny náležitosti magisterské diplomové práce. Je napsaná poctivě, samostatně, metodologicky čistě a přináší řadu zajímavých poznatků pro teorii i praxi tlumočení. Způsobem zpracování dané problematiky diplomantka prokázala, že nastudovala příslušnou odbornou literaturu, že s touto literaturou a empirickým materiálem dovede velmi dobře pracovat a je schopná jednotlivé úvahy, názory a poznatky samostatně utřídit, předložit a systematizovat. Oceňuji rovněž značný rozsah uvedené použitých zdrojů (s. 105-112).

Diplomovou práci **Bc. Ivy Vávrové** doporučuji k obhajobě a hodnotím ji zatím stupněm **výborně.** O definitivní klasifikaci rozhodne vlastní průběh obhajoby.

Prof. PhDr. Ivana Čeňková, CSc.

Praha 20. srpna 2019